

Nr 139.

Av herr **Dahlén m. fl.** om anslag till produktiva arbeten för de arbetslösa m. m.

I det socialdemokratiska partiets valmanifest till väljarna 1924 framhåller partiet, att det vill »låta hela sin politik ledas av den grundsatsen, att samhällets betryckta element främst skola hjälpas till bättre och ljusare förhållanden» samt att partiet i enlighet därmed vill bereda arbetarna »trygghet mot icke självförvållade lidanden». Var och en som läser dessa rader i det socialdemokratiska valmanifestet måste få den uppfattningen, att socialdemokraterna och då främst den socialdemokratiska regeringen skulle lägga in hela sin kraft på att motverka de fruktansvärda verkningar arbetslösheten medför. Det är därför icke endast med häpnad utan även med harm man i statsverkspropositionen finner att socialministern icke anser sig böra upptaga något särskilt anslag till arbetslöshetens bekämpande.

Statsverkspropositionen ger sålunda intryck av, att regeringen är av den uppfattningen, att det icke existerar någon arbetslöshet i landet, åtminstone ingen nämnvärd sådan. De verkliga förhållandena te sig dock annorlunda. Den optimistiska syn på saken Arbetslöshetskommissionen har och som delas av regeringen motsvarar icke det verkliga läget i landet. Är det så, att den nu rådande arbetslösheten endast är av tillfällig art, skulle detta innebära, att den uteslutande varit en konstlad sådan, framskapad av det samlade arbetsköpareintresset för att med denna som medel tvinga arbetarna att underkasta sig arbetsköparnas lönedepressningskrav. Även om den till en del varit uppkonstruerad, finnes det emellertid ingen anledning antaga, att den i och med avtalsuppgörelserna och arbetarnas underkastelse skall komma att upphöra. Arbetslöshetskommissionen säger själv i sitt i statsverkspropositionen bifogade yttrande, att ökningen i de hjälpbehövandes antal torde kunna tolkas »som ett tecken på att arbetsmarknaden ännu inte återvunnit den relativa jämvikt, som brukar utmärka normala tider». I detta ligger ovillkorligen ett erkännande av, att vi ännu en tid framåt ha att motse en rätt så omfattande arbetslöshet, och tydliga tecken på det ekonomiska området visa, att arbetslösheten hellre kommer att bliva i tilltagande än avtagande. En ytterligare omständighet som talar härför är de verkningar genomförandet av Dawesplanen kommer att medföra för vårt land.

Läget på arbetsmarknaden är sålunda för närvarande sådant och kommer under den närmaste tiden, att bliva sådant, att statsmakterna ovillkorligen måste ingripa för att avhjälpa de sociala vådor arbetslösheten medför, såväl för den enskilde individen, som för samhället i sin helhet.

Arbetslösheten är en frukt av det kapitalistiska samhällssystemet och kommer att finnas så länge detta samhällssystem består. Vissa tider kan visserligen arbetslösheten förete en minskning, men denna minskning är dock endast tillfällig och efterträdes snart av en omfattande ökning. Det gångna året illustrerar detta faktum i det arbetslösheten under detta år minskades från näst föregående år samt under året fram till september månad, varefter den i oktober åter började stiga för att i november och december nå upp till den omfattning, som vida översteg arbetslöshetens omfattning motsvarande tid året förut. Arbetslöshetskommissionen rapporterar antalet hjälpbehövande för november månad visserligen till endast 9,300, men denna siffra motsvarar dock icke den verkliga, något som även framgår av från vissa fackförbund inhämtade uppgifter. Enligt dessa uppgifter var arbetslösheten inom dessa förbund under november månad 1924:

Fackförbund	Redovis. avd.	Arbetslösa:		föreg. månads	
		st.	%		%
Bleck o. plåtslagare	34	98	7.0		2.0
Bokbindare	12	44	2.2		2.6
Bryggeriarbetare	35	49	1.5		1.5
Byggnadsträarbetare	64	1,290	27.1		12.6
De förenade förbunden	38	262	9.0		10.1
Elektriska arbetare	42	74	5.8		4.9
Gjutare	104	376	10.2		12.2
Grov- o. fabriksarbetare	207	3,321	17.1		14.2
Gruvindustriarbetare	18	191	13.6		7.8
Handelsarbetare	108	387	5.3		5.0
Hatt- o. pälsindustriarb.	14	54	8.9		4.5
Hattarbetare	6	48	25.5		8.9
Pälsvaruarbetare	8	6	1.5		1.3
Kommunalarbetare	75	408	4.2		2.3
Litografiska	14	11	1.3		1.5
Livsmedelsarbetare	63	446	7.3		9.2
Metallindustriarbetare	202	5,769	9.7		9.2
Järnbruksarbetare	52	1,640	11.7		12.7
Verkstadsarbetare	150	4,129	9.0		8.2
Murare	39	543	23.8		12.3
Måleriarbetare	39	503	20.2		5.2
Pappersindustriarbetare	101	671	4.2		2.6
Sadelm. o. tapetserare	23	11	2.2		2.1
Sko- o. läderindustriarb.	33	419	5.3		4.9
Skrädderiarbetare	42	170	4.4		3.9
Stenindustriarbetare	69	66	1.8		2.1
Stuckatörförbundet	4	20	25.6		9.0
Sågverksindustriarbetare	207	4,445	26.4		19.6
Textilarbetare	57	173	1.9		2.2
Tobaksindustriarbetare	10	51	1.9		2.4
Transportarbetare	47	275	8.1		7.2
Träindustriarbetare	116	416	7.8		6.2
Tunnbinderarbetare	18	16	5.7		6.1
Typografförbundet	21	166	5.0		5.0
Väg- o. vattenb. arbetare	10	53	9.8		4.6
Summa	1,865	20,778	10.3		8.4

Som framgår av ovanstående tablå var arbetslösheten inom ovan nämnda förbund mer än dubbelt större än den av Arbetslöshetskommissionen angivna siffran. Tablåen visar även, att inom vissa yrken och industrier var arbetslösheten redan då rätt så omfattande samt att den stegrats avsevärt sedan näst föregående månad. Tablåen visar vidare, att arbetslösheten redan då var mycket kännbar inom byggnadsindustrin och sågverksindustrin, inom vilka industrier mer än en fjärdedel av medlemsantalet rapporterades såsom arbetslösa.

Ovanstående tablå ger dock icke heller den någon bestämd bild av läget, enär densamma upptager endast 1,865 lokalorganisationer, medan de till Landsorganisationen hörande förbunden ha inte mindre än 3,636 lokala organisationer. Därtill komma de utanför Landsorganisationen stående förbunden, varav endast ett fåtal äro upptagna i ovanstående tablå samt S. A. C. Om antalet arbetslösa inom de icke medtagna organisationerna samt bland de icke organiserade arbetarna kunnat angivas skulle antalet arbetslösa visat sig vara betydligt högre än den angivna.

Därjämte måste man taga i beaktande, att arbetslösheten sedan november månad stegrats i avsevärd grad. Utan att göra sig skyldig till några överdrifter kan man anslå de arbetslösas antal för närvarande till 35,000 å 40,000.

På sina håll i landet råder en arbetslöshet av samma omfattning, som under den stora arbetslöshetsvintern 1921—1922. Detta är framförallt förhållandet i Norrbotten — ett förhållande varom Arbetslöshetskommissionen är fullt medveten. På sina håll i Norrbotten har arbetslösheten varit så gott som permanent allt sedan arbetslöshetsperioden efter kriget inträdde. Detta är förhållandet i Malmberget och på Seskarö, för att nämna ett par platser. Arbetslösheten å den förstnämnda platsen är en direkt följd av de konsekvenser det senast uppgjorda avtalet mellan staten och Grängesbergsbolaget förde med sig. Även inom den stora gruppen skogsarbetare har arbetslöshet varit rådande de senaste åren och är nu mycket omfattande. Arbetslöshetskommissionen räknar skogs- och flottningsarbetet till säsongarbete och kan till följd därav pressa ner de hjälpbehövandes antal rätt väsentligt. Gentemot detta tillvägagångssätt, att avskilja skogs- och flottningsarbetarna från de hjälpbehövande måste vi inlägga vår protest. Skogs- och flottningsarbetet är, även om det i viss mån är av säsongens natur, dock det arbete, som dess utövarare ha sin huvudsakligaste inkomst av, i många fall den enda. Står icke sådant arbete att erhålla gå skogs- och flottningsarbetarna med förvisning nöden till mötes. Ett år, sådant som det innevarande, måste för den allra största delen av skogsarbetarna bli ett nödår.

Avverkningarna äro inskränkta till ett minimum och de planerade torde knappast komma till utförande på grund av väderleksförhållandena.

Inskränkningarna i skogsavverkningarna medföra även arbetsinskränkningar och därmed följande arbetslöshet inom sågverksindustrin. Redan nu råder i Norrbotten stor arbetslöshet bland de inom denna industri sysselsatta arbetarna. En del sågverk ha helt inställt driften och andra inskränkt

den betydligt. Någon ljusning är det på grund av anförda förhållanden icke att motse. Det bolag, som så gott som helt behärskar sågverksindustrin, aktiebolaget Ytterstfors—Munksund, har beslutat koncentrera driften till Piteådistriktet, varav följer nedläggande av sågverken inom Kalix och Töre socknar. Vad detta innebär behöver knappast sägas. Redan-nu är arbetslösheten inom Kalixdistriktet så omfattande att katastrof hotar för bygden.

Sammalunda är förhållandet på andra platser i landet.

Det ekonomiska läget visar, att den arbetslöshet som är rådande, icke är av tillfällig och snart övergående art. Tvärtom tyder allt på, att arbetslösheten är i tilltagande och kommer att bli långvarig. Statsmakterna måste inrikta sina åtgärder efter dessa förhållanden.

Arbetslöshetskommissionen synes vara av den uppfattningen, en uppfattning, som även delas av regeringen, att det åligger kommunerna att vidtaga och själva bekosta åtgärder för att bispringa de arbetslösa. Endast i vissa undantagsfall skall det förekomma bidrag från statens sida eller anordnandet av statliga nödhjälpsarbeten. Gentemot en sådan uppfattning måste vi vända oss med all kraft. Redan nu äro kommunerna så tyngda av dryga skattebördor, att de skattebetalande digna under desamma. De medel kommunerna kunna anslå, även om majoriteten av fullmäktigeförsamlingarna är besjälad av en bestämd vilja att hjälpa, bliva till följd av kommunernas finansiella ställning långt ifrån tillräckliga för att lindra den genom arbetslösheten uppkomna nöden. Men även om kommunerna skulle vilja och ha ekonomiska resurser till att bisträcka de arbetslösa lägga de nuvarande bestämmelserna hinder i vägen för dem att göra något i den vägen. Kommunerna äro i det fallet fullständigt beroende av Arbetslöshetskommissionen.

Detta framhölls även under debatten i andra kammaren i fjol, då arbetslöshetsfrågan behandlades, av bl. a. den socialdemokratiske representanten Höglund, Göteborg, som yttrade:

»Hittills har det varit så att man kunnat hänvisa till kommunen som tillfällig hjälpare. Enligt ett av regeringsrätten den 31 maj 1923 avkunnat utslag synes emellertid kommunerna icke hava rätt att hjälpa i annan ordning än gällande fattigvårdslag medgiver eller eljest genom särskild lag eller förordning är stadgat.»

Den väg Arbetslöshetskommissionen rekommenderar och som accepteras av regeringen är sålunda: Fattigvården. Det måste sägas att denna väg är absolut förkastlig. De arbetslösa vilja få sin utkomst genom arbete och ej genom de små nådegåvor som i form av fattighjälp kan slängas till dem. Denna form att bereda arbetarna »trygghet mot icke självförvållade lidanden» är den mest reaktionära arbetslöshetspolitik som gärna kan tänkas, tillkommen och använd för att tillgodose arbetsköparintresset samt för att tvinga arbetarna till fullständig underkastelse.

Vi äro ingalunda några motståndare till att arbetslöshetshjälpen ordnas genom kommunerna. Tvärtom anse vi detta vara den bästa formen, men då

måste även nu gällande bestämmelser ändras. Vi anse sålunda fortfarande, att kommunernas rätt att självständigt få ordna hjälpen till alla sina oförvållat arbetslösa, genom att bereda dem arbete, och om detta icke låter sig göra, genom understöd bisträcka dem, måste fastslås. Med denna rätt måste även skyldighet för dem att vidtaga åtgärder följa. Men samtidigt denna rätt och skyldighet fastslås, måste det även slås fast, att staten har skyldighet att hålla kommunerna skadelösa för de utgifter de ha för arbetslöshetens avhjälpande.

Vid behandling av arbetslöshetsfrågan inom statsutskottet 1924 — vilket avstyrkte då föreliggande motioner — synes man varit av den uppfattningen, att arbetslöshetsproblemet skulle lösas genom arbetslöshetsförsäkring. Ledamoten av statsutskottet, hr Jansson i Falun, yttrade nämligen under debatten i andra kammaren:

»Herr Karlsson beklagade, att utskottet icke ingått på en realbehandling av frågan. Jag vet icke, om han har anledning att klaga över den saken — vi ha faktiskt realbehandlat motionen, ehuru vi fått den uppfattningen, att det icke kunde löna mödan att i anslutning till den motion han oberoopat gå in för en omläggning av arbetslöshetsproblemet. Vi ha nämligen varit av den uppfattningen, att frågan bör lösas genom arbetslöshetsförsäkring, och det parti, som jag har äran tillhöra, har även vid innevarande års riksdag väckt en motion i förutnämnda syfte. Detta var anledningen till, att vi icke tyckte det var lönt att tillstyrka de åtgärder, som motionen syftar till.»

Då regeringen i år icke framlagt någon proposition angående arbetslöshetsförsäkringen eller sagt sig komma att göra det, är det tydligt, att den anser arbetslösheten icke vara så omfattande att det »var lönt» att framlägga någon sådan. I regeringens liksom i Arbetslöshetskommissionens ögon är tydligen allt bra som det är.

Ett av de medel Arbetslöshetskommissionen använt och säger sig i fortsättningen komma att använda är att överföra det lokala överskottet av arbetskraft till andra arbetsplatser. Därest sådana åtgärder visa sig ofrånkomliga, bör det ske under den bestämda förutsättningen, att de arbetslösa därigenom erhålla sin och familjens säkra utkomst. Så är emellertid ingalunda förhållandet. I stället för fria arbetare med en avlöning som täcker deras levnadsbehov betraktas och behandlas de som tvångsarbetare. Avlöningarna äro usla, maten, som består dem, usel, bostäderna likaså och den behandling de i övrigt erhålla är sådan, att anställningen får karaktären av tvångsarbete i stället för fri anställning.

Statsmakternas behandling av arbetslöshetsproblemet visar, att det icke är den sociala ansvarskänslan, som är vägledande för dess göranden, utan är det rena klassintressena, arbetsköpareintressena, som äro de avgörande. *Lösen för en verklig arbetslöshetspolitik måste vara: samhället måste bereda varje oförvållat arbetslös en människovärdig tillvaro.*

De krav, som framföras i denna motion, syfta också till att i någon mån bereda möjligheter till en sådan politik. Som en viktig förutsättning här-

för anse vi det nödvändigt med en omorganisering av den nuvarande hjälpverksamheten, som samtidigt skulle innebära en förenkling av den nuvarande apparaten. Arbetslöshetskommissionen avskaffas och ledningen för arbetslöshetsverksamheten lägges direkt under socialdepartementet. Denna åtgärd skulle möjliggöras därigenom, att kommunerna erhålla befogenhet att driva en självständigare arbetslöshetspolitik. Bihållandet av Arbetslöshetskommissionen kan i fortsättningen endast bli till hinder för ett förnuftigt och smidigt ordnande av arbetslöshetsverksamheten. Den har blivit ett ämbetsverk, som är byråkratiskt i ordets fulla bemärkelse, samt drar stora förvaltningskostnader. Vidare har i dess händer lagts en så stor befogenhet, att den praktiskt taget behärskar såväl den statliga som också den kommunala nödhjälpsverksamheten, en maktbefogenhet, som den på grund av sin sammansättning har använt till att föra en reaktionär verksamhet i arbetsköparnas intresse.

Med stöd av vad som ovan anförts, hemställes,

att riksdagen måtte bevilja ett förslagsanslag å 10 miljoner kronor att användas för understödjande av kommunala och anordnande av statliga produktiva arbeten för de arbetslösa,

att riksdagen måtte besluta, att Arbetslöshetskommissionen avskaffas samt att hjälpverksamheten för de arbetslösa organiseras så, att ledningen därav lägges direkt under socialdepartementet och att kommunerna erhålla rätt att driva en självständigare arbetslöshetspolitik,

att riksdagen vid beviljande av ovannämnda anslag måtte fastställa sådana direktiv för hjälpverksamheten, att alla oförvållat arbetslösa skola i möjligaste mån beredas arbete vid av kommuner eller stat anordnade produktiva hjälparbeten och att, därest i något fall sådant arbete ej kan beredas de arbetslösa, dessa alltid beviljas tillräckligt understöd.

Stockholm i januari 1925.

J. P. Dahlén.

Aug. Spångberg.

Rob. Samuelsson.

Viktor Herou.